

Els ardots barcelonins de Felip terç (1621-1641 i 1652-1665)

JOAN VILARET I MONFORT

El dia 30 de març de 1621, en el curs del virregnat de Ferran Afan de Ribera i Enríquez, duc d'Alcalà, morí Felip segon i amb l'automatisme propi de les institucions monàrquiques, ascendí al tron el seu fill del mateix nom, amb el numeral de terç, pel que fa referència a la nostra terra. El seu llarg regnat —en el que es va consumir la coent mutilació que encara entristeix Catalunya— es fracciona en dos grans períodes històrics: abans de l'any 1641 i després de l'any 1652, amb la interrupció que varen representar les anyades de la guerra dels Segadors, en què la sobirana del principat passà a mans dels reis de França, per decisió de les Corts Catalanes. Durant el primer període foren virreis de Catalunya ultra el ja citat, el bisbe de Barcelona, Joan Sentís, el bisbe d'Urgell, Lluís Díez Aux de Armendàriz, el bisbe de Solsona, Miquel dels Sants de San Pedro, el duc de Fèria, Gómez Suárez de Figueroa, el duc de Cardona, el cardenal-infant Ferran d'Austria, germà del rei, el comte de Santa Coloma, Dalmau de Queralt, el nom del qual història i llegenda ens han tramès ben malparat, i finalment el bisbe de Barcelona, Garcia Gil Manrique. Amb alternatives de rigor i flexibilitat, però sense cap mesura intel·ligent per fer front a les veritables causes del patiment de Catalunya, durant tot aquest temps s'anà covant el que havia de resultar la furiosa explosió de l'any 1640. En el segon període, marcat per la firma del tractat dels Pirineus i per unes pregoneres ganes de pacificació foren virreis Joan d'Austria, el marquès d'Olias, el portuguès Francisc de Moura i Corterreal, marquès de Castel-Rodrigo i el noble italià Vicenç Gonzaga.

Si des del punt de vista polític amb el relleu del rei els esdeveniments varen seguir el mateix rumb que portaven, des de l'angle numismàtic tampoc s'hi varen copsar innovacions. Barcelona continuà batent peces d'or, croats i divisors de plata i ardots i diners de billó i coure.

Classificarem els ardots de Felip III en tres tipus ben diversificats.

Primer tipus. — Comprèn les encunyacions des del començament del regnat fins l'any 1629. Llurs imatges i llegendes són les mateixes que les dels ardots de Felip II i n'omeno la descripció considerant que ja fou feta extensament en l'article publicat a ACTA NUMISMÀTICA II. Aquí tota l'atenció

del numismàtic ha de centrar-se en la data. Botet i Sisó n'assenyala tres: 1624, 1627 i 1628, les quals m'ha estat possible d'enregistrar sovint. Ara n'hi aferiré dues més: 1625 i 1629, que són a la meva col·lecció.

Aquestes encunyacions, en termes generals, ofereixen menys nitidesa que les de Felip II. Una tal descurança suscita fàcils errors en la lectura de les dates, errors encara més corrents en els diners que no pas en els ardots que examinem. La xifra més equívoca i perillosa és el cinc, la qual en el segle XVII adopta dues grafies: o bé una corba de convexitat a la dreta acabada a la part superior amb una ratlleta vers la mateixa direcció (traç a voltes inexistent), o bé una senzilla lletra S sense complicacions. En aquest darrer cas, una observació superficial pot llegir-hi un vuit. El parany d'una mala lectura esdevé més arriscat si la peça es troba en conservació fluixa. De totes maneres el 9, per ésser-ho, ha de tenir les dues rodones que el formen, completament tancades i és per aquest camí que ens cal destriar vuits i cincs en les grafies de l'època, un xic dificultoses d'interpretació per qui no hi sigui avesat. L'ardit que presento com de l'any 1625, té per xifra final una S ben retallada, la qual cosa l'identifica amb un 5 sense hesitació. Però si això no bastés, encara em resta un altre argument: aquest 1625 és per grandària i forma completament divers del 1628 que també posseeixo. Jo voldria que les fotografies ara publicades trasllússin amb la suficient claredat les notables diferències.

Segon tipus. — Pertanyen a aquest tipus els ardots encunyats des de l'any 1632 fins als dies de la guerra. La novetat rau en el bust que no s'ajusta a la fesomia de cap monarca conegut. Les faccions ja poc naturals, però jo diria que encara força austríaques dels ardots de Felip II, es redueixen, s'aplanen i es fan més inexpressives, engarfegant-se. Desapareix el llavi bifi, el front s'empetiteix i el posat es torna més pensívol. El coll tavellat, que donava una mena d'aires cavallerescos a l'antiga figura és substituït per una vestimenta menys vistosa que decididament li lleva atractiu i li fa perdre elegància. La llegenda roman inalterable.

En estricte seguiment de l'obra de Botet hem d'indicar aquí els anys 1632 i 1633. Cal remarcar una petita variant de l'any 1632 que afecta l'última xifra. El dos, normalment representat amb la mateixa grafia de la lletra Z, es mostra en la variant que ara publico amb una graciosa línia corbada d'evolució ben tangible. Ampliaré les dates conegudes amb l'any 1640, que per ésser el del començament de la guerra, em sembla força interessant. N'he vist alguns exemplars, sense que això vulgui dir que no sigui peça rara, car en consonància amb les vicissituds i reformes del moment cal suposar-ne una tirada curta.

Tercer tipus. — S'inicia quan la ciutat de Barcelona torna a l'obediència del «rei nostre senyor». Abraça els tres ardots de 1653, 1654 i 1655, tots detallats per Botet i Sisó. El bust, prescindint de les passades fantasies del gravador, és un retrat més o menys reeixit, però verídic, que tothom identifica amb Felip III. No és pas casual que aquests ardots apareguessin sota el virregnat de Joan Josep d'Àustria, fill del rei, en un moment històric en què convenia afirmar per tots els mitjans a l'abast l'autoritat reial, suara controvertida i bescantada.

La llegenda difereix dels ardots anteriors. Comença amb una estrelleta de cinc puntes i a continuació diu: BARCINO CIVI i la data.

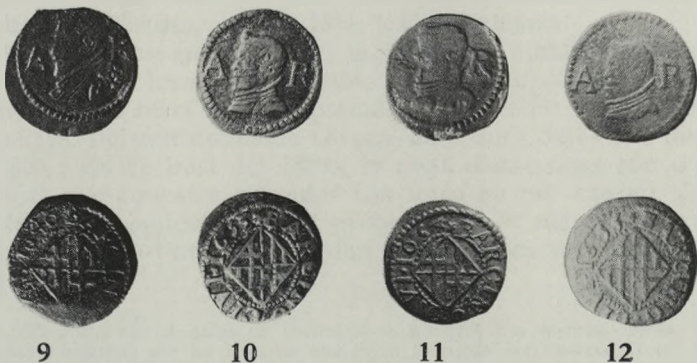
Com a resum, segueix la llista cronològica dels ardots de Felip III que fins ara he pogut classificar:

- 1) Any 1624 — Botet, n.º 678.
- 2) Any 1625 — Col. J.V.M. — Sant Feliu de Guíxols.
- 3) Any 1627 — Botet, n.º 679.
- 4) Any 1628 — Botet, n.º 680.

- 5) Any 1629 — Col. J.V.M. — Sant Feliu de Guíxols.
- 6) Any 1632 — Botet, n.º 681.
- 7) Any 1632, amb variant de la xifra 2. — Col J.V.M. — Sant Feliu de Guíxols.
- 8) Any 1633 — Botet, n.º 682.

- 9) Any 1640 — Col. J.V.M. — Sant Feliu de Guíxols.
- 10) Any 1653 — Botet, n.º 970.
- 11) Any 1654 — Botet, n.º 971.
- 12) Any 1655 — Botet, n.º 972.

Hom estranyarà que exlogui l'ardit de l'any 1635 que Heiss reproduceix dibuixat a la làmina n.º 82 de la seva extensa obra. El n.º 10 és un dibuix sense fidelitat. El mateix Heiss ens ho demostra en fer la descripció de la peça a la pàgina 101 i transcriure-la en la seva autèntica data, 1653, conclusió que també hauríem d'admetre si ens fixàvem en l'estrelleta inicial, característica, com hem vist, de les emissions de després de la guerra. Referent al n.º 11 del que només ens presenta el dibuix del revers, si bé en principi res s'oposa a la seva existència, jo tampoc crec que respongui a una realitat coneguda de Heiss. En primer lloc, el cinc del dibuix té una forma diferent dels altres cinc que figuren en els croats, ardots i diners de Felip III. És un 5 que correspon a períodes més acostats als nostres i que situat allí he d'atribuir a la fantasia una mica anacrònica del dibuixant. El cinc del croat n.º 3 de la làmina 82, incorre en una deformació semblant. (Vegi's Badia, n.ºs 1095 i 1096.) La segona raó que ens aconsella de bandejar l'ardit de 1635 és la seva absència de les colleccions, començant per la memorable de Vidal-Quadras.

Per què doncs Botet accepta el repetit ardit i li atorga el n.º 683 de la seva obra? Es clar que es recolza totalment en l'autoritat i responsabilitat de Heiss. Per cert que Botet col·loca fora de lloc la fotografia de l'ardit de 1654, com pot comprovar qui observi la pàgina 108 del volum tercer.

No deixa d'ésser divertit com els errors de Heiss determinen una notable confusió a la pàgina 253 del llibre del senyor Fontecha, «La Moneda de vellón y cobre de la Monarquía Española». Com hi ha món que l'obra de Heiss, a despit de la seva velledat, encara ens juga hilarants passades!